

**İSKENDERİYE OKULU
VE
HİRİSTİYANLIK**

Nesim AYTEPE

**eski
yeni**
YAYINLARI

Eskiyeni Yayınları: 243

İSKENDERİYE OKULU VE HİRİSTİYANLIK

Nesim AYTEPE

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör

Doç. Dr. Mahsum AYTEPE

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

NY MATBAACILIK YAYINCILIK

KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Temmuz 2024

ISBN: 978-625-6781-55-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**İSKENDERİYE OKULU
VE
HİRİSTİYANLIK**

Nesim AYTEPE

Ankara 2024

Nesim AYTEPE

İlk, orta ve lise eğitimini Mersin'de tamamladı. Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2002 yılında mezun oldu. 2003-2010 yılları arasında Mersin'de İmam-Hatip olarak görev yaptı. 2010 yılında, Muş'a Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak atandı. Sonraki yıllarda idari görevlerde bulundu. 2009 yılında Dicle Üniversitesinde tezsiz Yüksek Lisans, 2011 yılında da Yüzüncü Yıl Üniversitesinde tezli Yüksek lisans programını bitirdi. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami Araştırmalar Enstitüsü Dinler Tarihi Anabilim dalında yaptığı doktorasını 2024 yılında bitirdi. Evli ve üç çocuk babasıdır

ÖN SÖZ

Hıristiyanlık, İsa peygamberin vefatından sonra büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Dini, sosyal, siyasal, kültürel ve coğrafi unsurların etkili olduğu dönüşümlerin etkileri günümüze kadar devam etmiştir. Hıristiyanlığın geçirmiş olduğu dönüşümde pek çok okul ve ekolün etkisi olmuştur. İskenderiye Hıristiyan Okulu hem Hıristiyanlığın etkisiyle kurulan hem de Hıristiyan teolojisinin şekillenmesinde etkili olan bir okul olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Yüzlerce yıllık bir geleneğe sahip olan okul, güçlü filozofları ve önemli eserleriyle aynı zamanda Hıristiyan tarihinin ve teolojisinin anlaşılmasında merkezi bir yerde durmaktadır. Bu çalışma, İskenderiye Hıristiyan Okulunu tanıtmayı ve Hıristiyanlık üzerindeki etkisini belirlemeyi amaç edinmiştir.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde İskenderiye Hıristiyan Okulunun öncülü ve kültürel dayanağı olarak kabul edilebilecek bir kurum olan antik dönem İskenderiye Okuluna yer verilmiştir. İkinci bölümde İskenderiye Hıristiyan Okulu çok yönlü bir şekilde ele alınmış; üçüncü bölümde ise Okulun Hıristiyanlık üzerindeki etkisine değinilmiştir. Çalışma, İskenderiye Hıristiyan Okulu ve Hıristiyanlık üzerindeki etkisiyle ilgili literatürde mevcut olan boşluğu doldurma amacı dikkate alınarak başlıklandırılmıştır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında zikredilmeye değer pek çok kişinin emeği bulunmaktadır. Çalışma boyunca önerilerde bulunan, bilgi ve tecrübesiyle rehberlik eden ve her türlü desteği sunan değerli danışmanım Prof. Dr. Ali Osman Kurt Hocama teşekkürü bir borç bilirim. Değerli zamanlarını ayırarak her fırsatta yardım edip yönlendirmelerde bulunan Prof. Dr. Dursun Ali Aykıt'a, tavsiyeleriyle yol gösteren Prof. Dr. Baki Adam'a ve kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Ali Avcu ve Doç.

Dr. Mehmet Murat Karakaya hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte büyük bir sabır ve özveri göstererek, çalışmanın tematik ve metodolojik açıdan olgunlaşmasını sağlayan ve desteğini hiç bir zaman esirgemeyen kıymetli abim Doç. Dr. Mahsum Aytepe'ye şükranlarımı sunarım.

Nesim AYTEPE

Haziran 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	5
KISALTMALAR LİSTESİ-----	10
GİRİŞ-----	11
1. Araştırmanın Önemi-----	14
2. Araştırmanın Yöntemi -----	15
3. Araştırmanın Kaynakları -----	16

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA İSKENDERİYE OKULU-----	19
1.1. İSKENDERİYE ŞEHİRİ -----	20
1.1.1. Coğrafi Yapı-----	23
1.1.2. Yönetim -----	25
1.1.3. Ekonomik Düzen-----	28
1.1.4. Sosyal Yaşam -----	30
1.1.5. Kültürel Hayat-----	32
1.1.6. Bilim -----	35
1.2. ANTİK DÖNEM İSKENDERİYE OKULUNUN KURUMSAL BİLEŞENLERİ-----	39
1.2.1. Müze -----	42
1.2.2. İskenderiye Kütüphanesi -----	45
1.2.3. Serapeum -----	53
1.3. ANTİK DÖNEM İSKENDERİYE OKULUNUN FİKRÎ BİLEŞENLERİ 57	
1.3.1. Antik Mısır Dini-----	58
1.3.1.1. Mısır Paganizmi -----	59
1.3.1.2. Hermetizm -----	63
1.3.2. Yunan Felsefesi-----	69
1.3.2.1. Platonculuk -----	74
1.3.2.2. Aristoculuk-----	77
1.3.2.3. Septisizm -----	79
1.3.2.4. Epikürcülük-----	80
1.3.2.5. Stoacılık-----	82

1.4. ANTİK DÖNEM İSKENDERİYE OKULUNUN ETKİ ALANI-----	86
1.4.1. Yahudilik -----	87
1.4.1.1. Helenistik Yahudilik-----	90
1.4.1.2. Septuagint-----	94
1.4.1.3. Philo -----	97
1.4.2. Gnostizm-----	103
1.4.3. Neo Platonculuk -----	109
1.4.4. Hıristiyanlık-----	113

İKİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA İSKENDERİYE HİRİSTİYAN OKULU -----	117
2.1. İSKENDERİYE HİRİSTİYAN OKULUNUN KURULUŞ SÜRECİ -	118
2.1.1. İskenderiye'deki Hıristiyanların Tarihi-----	119
2.1.2. İskenderiye Hıristiyan Okulunun Kuruluşu -----	123
2.2. HİRİSTİYANLARI İSKENDERİYE'DE OKUL AÇMAYA SEVK EDEN SEBEPLER-----	125
2.2.1. Hıristiyanlığı Yayımak -----	128
2.2.2. İskenderiye Kilisesini Desteklemek -----	130
2.2.3. Yahudilerden Ayrışma-----	133
2.2.4. İskenderiye Şehrinin Entelektüel Ortamı -----	136
2.2.5. Felsefeden Yararlanmak -----	137
2.3. OKULUN YAPISI -----	139
2.4. OKULUN MÜFREDATI -----	147
2.5. OKULUN ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ -----	151
2.5.1. Markos-----	157
2.5.2. Athenagoras-----	160
2.5.3. Panteneus-----	165
2.5.4. Clement -----	170
2.5.5. Origen -----	181
2.5.6. Heracles -----	197
2.5.7. Dionysius Magnus-----	201
2.5.8. Theognostus-----	208
2.5.9. Pierius -----	209
2.5.10. Peter the Martyr -----	211
2.5.11. Didymus Alexandera (İskenderiyeli Didymus) -----	213

2.6. OKULUN KAPANMASI -----	215
2.7. OKULUN TEMEL ÖZELLİKLERİ-----	220
2.7.1. Alegori-----	221
2.7.2. Felsefe -----	232
2.7.3. Yaşamın Birliği-----	241
2.7.4. Ekümenizm-----	243

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSKENDERİYE OKULUNUN HİRİSTİYANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	247
3.1. OKULUN HİRİSTİYANLIĞI ETKİLEMESİNİN TARİHSEL VASITASI OLARAK KONSİLLER -----	247
3.2. KONSİLLER -----	250
3.2.1. İznik Konsili-----	253
3.2.2. Birinci İstanbul Konsili-----	261
3.2.3. Efes Konsili-----	270
3.2.4. Kadıköy Konsili -----	277
3.2.5. İkinci İstanbul Konsili-----	284
3.3. FELSEFİ ETKİLER -----	295
3.3.1. Logos-----	295
3.3.2. Platonculuk -----	312
3.3.3. Alegori-----	329
3.4. TEOLOJİK ETKİLER -----	344
3.4.1. Teslis -----	347
3.4.1.1. Baba-----	354
3.4.1.2. Oğul-----	360
3.4.1.3. Kutsal Ruh -----	368
3.4.2. Teslisin Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Tartışmalar ---	371
3.4.2.1. Tesliste Hiyerarşi Tartışmaları-----	374
3.4.2.2. Tesliste Öz Tartışmaları -----	383
3.4.3. İsa Tasavvuru-----	391
3.4.4. Meryem Tasavvuru-----	397
SONUÇ VE ÖNERİLER -----	403
KAYNAKÇA -----	411

KISALTMALAR LİSTESİ

- Aktar.** : Aktaran
ANF. : Anti Nicene Fathers
NPNF. : Nicene and Post-Nicene Fathers
Bk. : Bakınız
ed. : Editor
thk. : Tahkik
LXX : Septuagint
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra

GİRİŞ

Hıristiyanlık kuruluşundan günümüze kadar birçok dönüşüm geçirmiştir. Etkisi günümüze kadar devam eden dönüşüm ve değişimlerin çok yönlü sebepleri bulunmaktadır. Sosyal, dini, kültürel, ekonomik, politik vb. alanlarda yaşanan dönüşümlerin sebep ve sonuçlarıyla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Başta Dinler Tarihi olmak üzere çeşitli alanları ilgilendiren araştırmaların öncelikli olarak odaklandıkları dönemin, Hıristiyanlığın kurumsal ve doktriner anlamda ilk teşekkül ettiği dönem olduğu söylenebilir. Bu dönemde etkili olan kurumların başında İskenderiye Hıristiyan Okulu gelmektedir.

İskenderiye Hıristiyan Okulu, Hıristiyanlığın yaşadığı dönüşümlerden hem etkilenmiş hem de bu süreçte etkili olmuş bir okul olarak Hıristiyan tarihi ve teolojisi açısından kritik bir rol üstlenmiştir. Bu yönüyle farklı disiplinlerin zorunlu olarak başvurdukları bir okul olma hüviyeti kazanan İskenderiye Hıristiyan Okulu, teşekkül sürecinde, Hıristiyanlığın nasıl bir dönüşüm geçirdiğine ve bunun dini, sosyal, kültürel ve siyasal alanlardaki etkilerine yönelen araştırmalar açısından hayati bir öneme sahip olmuştur. Bu çalışmanın temel amacı, İskenderiye Hıristiyan Okulunu çeşitli yönleriyle tanıtmak ve Okulun Hıristiyanlık üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmaktır.

İskenderiye Hıristiyan Okuluyla ilgili yapılacak herhangi bir çalışmanın karşılaştacağı ilk zorluk, Okulun tarihsel olarak ne zaman ve nasıl başladığı konusuyula ilgilidir. Literatürde İskenderiye Okulu, İskenderiye İlahiyat Okulu, İskenderiye Hıristiyan Okulu gibi farklı isimlendirmeler bulunmakta ve bu isimler çoğu zaman kullanıcılarına göre farklı anlamlar taşımaktadır. Problemin sadece isimlendirmeye sınırlı olmadığı söylenebilir. Zira tarihte İskenderiye Okulu ismi, felsefi veya pagan eğilimler taşıyan

bazı kurumlara da Hıristiyan inancına göre yapılan bazı okullara da verilmiştir. Farklı alanlardaki birçok araştırmacının çokça atfı yaptığı İskenderiye Okuluyla ilgili doğru ve sağlıklı bir sonuca ulaşmanın ilk koşulu, İskenderiye Okuluyla hangi kurumun kast edildiğini tespit etmektir. Bu çalışmanın ilk problematiği, ‘İskenderiye Okulu’ denildiğinde neyin anlaşılması gerektiğine açıklık kazandırmaktır.

Birinci bölümde okulla ilgili yaptığımız araştırmalar, Hıristiyanlık öncesine kadar giden bir arka plana dayanan bir okul olarak İskenderiye Okulu’nun hem kurumsal hem de fikri anlamda çeşitli bileşenlerden oluştuğunu göstermektedir. Ancak bu bileşenlerin ne olduğu ve aralarındaki ilişkilerle ilgili önemli soru işaretleri bulunmaktadır. Çalışma bu soru işaretlerini giderme amacıyla olacaktır. Bu amaca hizmet edecek şekilde birinci bölüm için “Ana Hatlarıyla İskenderiye Okulu” başlığı uygun görülmüştür. Okulun yeterince tanınması ve işleyişinin bilinmesi için şehrin kültürel, sosyal, politik, ekonomik, demografik ve dini yapısının anlaşılması gerekli görülmüş ve bu konuda bilgiler verilmiştir.

İskenderiye Okulu, farklı din ve inançlara mensup insanları etkilemiş ve onların okullaşmasına zemin hazırlamıştır. İskenderiye şehrinde bulunan Hıristiyanlar da okullaşmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla antik dönem İskenderiye Okulu, İskenderiye Hıristiyan Okulunun kuruluşuna model olmuştur. Buna uygun olarak ikinci bölümün başlığı, “Anahatlarıyla İskenderiye Hıristiyan Okulu” olarak belirlenmiştir. Bu bölümün temel problematiği, İskenderiye’de Hıristiyanlar tarafından kurulan ve adına “İskenderiye Hıristiyan Okulu” denen okulu tanıtmak ve etki alanını belirlemeye çalışmaktır. Bu amaçla Hıristiyanları şehirde bir okul açmaya sevk eden amiller tespit edilmiş; okulun yapısı, işleyişi, müfredatı, özellikleri ve temsilcileri belirlenmeye çalışılmıştır.

İskenderiye Hıristiyan Okulu kurumsal yapısı, barındırdığı düşünürler ve bıraktığı eserlerle güçlü bir kurum olarak varlık göstermiştir. Okul hem faaliyette olduğu hem de sonraki dönemlerde pek çok inanç ve akım üzerinde etkili olmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde “İskenderiye Hıristiyan Okulunun Hıristiyanlık Üzerindeki Etkisi” ele alınmıştır. Bu bölümün temel problemi İskenderiye Hıristiyan Okulunun Hıristiyanlık üzerindeki etkisini ve bu etkinin boyutlarını saptamaya çalışmaktır. Okulun Hıristiyanlık üzerindeki etkisini doğru bir şekilde saptamak için somut bir kıstas olarak konsiller araştırma konusu yapılmıştır. Okulun konsiller üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak ne tür bir etki oluşturduğuna dönük tahlillere açıklık kazandırmak üzere konsiller siyasi, dini ve toplumsal arka planları dikkate alınarak incelenmiştir.

İskenderiye Hıristiyan Okulunun Hıristiyanlık teolojisi ve tarihi üzerinde oluşturduğu etki, felsefi ve teolojik açılardan ele alınmıştır. Felsefi açıdan oluşan etkiyi belirlemek üzere logos, Platonculuk ve alegori temalarına yer verilmiş ve bu temaların hangi düşünürler aracılığıyla tesir oluşturduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Teolojik açıdan oluşan etkiyi belirlemek üzere de teslis, teslisin unsurları arasındaki ilişki, İsa¹ tasavvuru ve Meryem tasavvuru konularına yer verilmiştir. Bütün konular, İskenderiye Okuluna mensup düşünürlerin görüşleri esas alınarak izah edilmiş ve Okulun etkisiyle ilgili somut veriler esas alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmada İskenderiye Hıristiyan Okulunun çeşitli alanlarda oluşturduğu etkilere temas edilirken sadece klasik dönemle sınırlı kalınmamış, özellikle günümüzde cari olan tartışmalara da

¹ Bu çalışmada İsa'dan söz ederken 'Hz.' gibi unvanları özellikle ekmediğimizi ifade etmek isteriz. Zira Hıristiyanlık bağlamında İsa, teslisin bir unsuru olarak kabul edilirken, İslam'da İsa bir peygamberdir. Dolayısıyla bu çalışmamızda, Hıristiyanlık çerçevesinde İsa'yı konu ettiğimiz için bu unvanları kullanmadık. Ancak İslam'a göre İsa'dan söz edildiğinde bu unvanları eklemeye özen gösterdik.

dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda üçüncü bölümde ele aldığımız konuların, bir taraftan İskenderiye Hıristiyan Okulunun Hıristiyanlık üzerindeki etkisini açıklığa kavuşturmaya, diğer taraftan günümüzde Hıristiyan inancı etrafında yürütülen tartışmaların anlaşılmasına katkı sunmaya yardım edeceğini öngörmekteyiz. Bu husus, çalışmanın tarihsel olduğu kadar güncel bir yöne de sahip olmasını sağlamıştır.

1. Araştırmanın Önemi

Hıristiyanlıktan önce yapılan antik dönem İskenderiye Okulu, kadim dönemde kültürel gelişmenin ve okullaşmanın nasıl bir seyir arz ettiğini göstermek bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu okulu örnek alan Hıristiyanlar, İskenderiye şehrinin dini, etnik ve kültürel açıdan çeşitlilik arz eden yapısının da etkisiyle hızlı bir şekilde okullaşmaya çalışmışlardır. İskenderiye Hıristiyan Okulu, hem şehrin sosyo-politik yapısından hem de model aldığı okulun kültürel kodlarından ilham alarak özgün bir model oluşturmuştur. Okulun şehir, tarih, kültür ve coğrafya faktörlerinden faydalanarak edindiği kimlik, onu bir çok açıdan incelenmeye değer bir laboratuvara dönüştürmüştür. Okulun özellikle Hıristiyanlık üzerinde oluşturduğu doktriner etki dikkate alındığında, sahip olduğu önem daha da artacaktır. Zira İskenderiye Hıristiyan Okulu, sadece kültürel bir kurum olmamış, aynı zamanda etkileri günümüze kadar devam eden bir düşünsel geleneğin kaynağını temsil etmiştir.

İskenderiye Okulu Hıristiyanlık öncesi döneme ışık tutmaktadır. Paganizm, Yunan felsefesi, Yahudilik, Hermetizm ve Gnostizm gibi inanç ve akımların nasıl düşünsel bir akım ve kurumsal bir yapı kazandığını anlamak için İskenderiye Okuluna bakmak gerekir. Bu inanç ve akımlardan oluşan yapısıyla İskenderiye Okulu, İskenderiye şehrinde yaşayan Hıristiyanların kurduğu İskenderiye Hıristiyan Okulunu etkilemiştir. Dolayısıyla İskenderiye Hıristiyan Okulu hem geçmişin mirasını hem de Hıris-

tiyan inancını mezcetmiştir. Hıristiyanlığı esas alarak yapılanan Okul, Hıristiyan teolojisi üzerinde kalıcı etkiler oluşturmuştur. Bu nedenle Hıristiyan telojisine ve tarihine dair yapılacak herhangi bir araştırma için İskenderiye Hıristiyan Okulunu ele almak son derece önemli olacaktır. Çalışmamızı önemli kılan bir husus da İskenderiye Hıristiyan Okuluyla ilgili ciddi herhangi bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. İskenderiye Hıristiyan Okulunun Hıristiyanlık üzerindeki etkisini ele alan bu çalışmanın alanında büyük bir boşluğu dolduracağını öngörmekteyiz.

2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız, tarihin bir döneminde ortaya çıkan, gelişme gösterdikten sonra etkisini yitiren bir kurumun incelenmesine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, hem antik dönem İskenderiye Okulu hem de İskenderiye Hıristiyan Okulu gibi çalışmanın detaylı bir şekilde analiz edilmesi, araştırmanın doğası gereği bir betimleyici (deskriptif) yöntemin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Betimleyici yöntem, incelenen okulun tarihsel gelişimini, yani nasıl ortaya çıktığını, hangi aşamalardan geçtiğini ve sonunda nasıl bir dönüşüm yaşadığını ayrıntılı bir şekilde tanımlamak için tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, okulun tarih içindeki yerini ve önemini net bir şekilde ortaya koymak, gelişim sürecini kronolojik olarak izlemek ve bu süreçte herhangi bir çelişkiye düşmeden tarihlendirmeleri doğru bir şekilde yapabilmek için özellikle önemlidir. Okulun tarihsel gelişiminin betimsel bir şekilde ele alınması, kronolojik süreci uymayı ve bu konuda bir çelişkiye düşmemeyi gerektirdiği için tarihlendirmeler konusunda hassas davranılmıştır.

Okulun, basit bir kurumdan öte bir düşünce merkezi olarak önemli bir rol üstlenmesi ve düşüncenin farklı kişiler, kurumlar, olaylar ve olgular üzerinde oluşturabileceği geniş ve çoğu zaman belirsiz etkileri, araştırmamızın analitik bir yöntemle yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Bu yaklaşım, özellikle okulun Hıristiyanlık

üzerindeki etkisinin incelenmesi gibi konularda, derinlemesine bir analiz ve sebep-sonuç ilişkilerinin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Analitik yöntem, verileri detaylı bir şekilde inceleyerek, karmaşık durumları daha anlaşılır parçalara ayırma ve bu parçalar arasındaki ilişkileri keşfetme amacı taşır. Çalışmamızda, okulun düşünce üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin daha geniş bir bağlamdaki yansımalarını anlamak için analitik yöntem önemli bir ağırlık verilmiş, böylece okulun tarihsel ve kültürel etkisinin yanı sıra, onun oluşturduğu düşünsel yapıların karmaşıklığına da ışık tutulmuştur.

Antik dönem İskenderiye Okulundan sonra ve onu model alarak kurulan İskenderiye Hıristiyan Okulunun farklı inanç ve doktrinlerin kesişim noktasında bulunması, Okulla ilgili tarafgir tutumların oluşmasına neden olmuştur. Nitekim Okulun çalışmalarını ve başarısını küçümseyenler olduğu gibi Okulu Yahudiliğin gölgesinde izah etmeye çalışanlar da olmuştur. Okulla ilgili somut verilerin olmadığı konularda yoğunlaşan manipülatif bilgiler, bu dönemle ilgili yazıların eleştirel bir bakışla ele alınmasını gerektirmiştir. Eleştirel yöntem, araştırmacılara, okulun çalışmalarını, etkisini ve üzerindeki çeşitli yorumları sorgulama imkanı vermektedir. Bu yaklaşım, okulun tarihsel ve kültürel bağlamını daha derinlemesine anlamamıza, yanıltıcı bilgilere karşı dikkatli olmamıza ve daha objektif bir değerlendirme yapmamıza olanak tanır. Bu nedenle çalışmamız, gerek tarihte gerekse günümüzde Okul bağlamında ileri sürülen fikirlerin doğru analizini yapmak üzere eleştirel yöntemi büyük bir hassasiyetle uygulamıştır.

Bu bağlamda çalışmamız, betimsel, analitik ve eleştirel olmak üzere üç temel yöntemi belirlemiş ve bu yöntemlerden her birisini, işlevsel olduğu yerde uygulamıştır.

3. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmanın birinci bölümünü teşkil eden antik dönem İskenderiye Okuluyla ilgili yeterli kaynağın olmadığı söylenebilir. Bu

da antik dönem İskenderiye Okulu hakkında derinlemesine araştırma yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu dönemle ilgili sınırlı sayıda ki çalışmalardan yararlanılmıştır. İskenderiye Hıristiyan Okulu ve Hıristiyanlık üzerindeki etkisiyle ilgili temel kaynaklardan istifade edilmiştir. İskenderiye Hıristiyan Okulu düşünürlerinin eserlerini en otantik haliyle veren online kaynaklardan yararlanılmıştır. Erken Hristiyanlık dönemine ait önemli teolojik ve tarihi belgelerin çevrimiçi erişilebilir olması büyük bir avantajdır. Bu bağlamda, Philip Schaff tarafından düzenlenen “*Nicene and Post-Nicene Fathers*” serisi gibi eserlerin yanı sıra, Hristiyan edebiyatının klasiklerini dijital formatta sunan Christian Classics Ethereal Library (CCEL) önemli bir kaynak sunar. Çalışmamızda bu platformdan yararlandık, Bu bağlamda Clement, Origen, Athanasius, Didymus, Heracles gibi düşünürlerin eserlerinden yararlanılmıştır.

Yahudi ve Hıristiyan kutsal metinlerine atıfta bulunulduğunda, “*Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*” adlı eser kullanılacaktır. Bu kitap, Kitabı Mukaddes Şirketi tarafından 2016 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca Malaty’nin, “*The School of Alexandria Book One Before Origen*” ve “*The School of Alexandria Book Two Origen*”; John George Witt’in, “*The Mutual Influence of the Christian Doctrine and the School of Alexandria*”; Edward J. Watts’in, “*City and School in Late Antique Athens and Alexandria*”; John N. D. Kelly’in, “*Early Christian Doctrines*”; Karl Joseph Von Hefele’nin, “*A History of the Christian Councils, from the Original Documents, to the Close of the Council of Nicaea*”; J. Harold Ellens’in, “*Ancient Library of Alexandria and Early Christian Theological Development*”; William Fairweather’in, “*Origen and Greek Patristic Theology*”; Adolph Harnack’in, “*History of Dogma Volume*”; Bogomolov’un, “*History of Ancient Philosophy Greece and Rome*”; Roy MacLeod’un (Elif Büke çevirisi), “*İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya’nın Öğrenim Merkezi*”; Eric Osborn’un, “*Clement of Alexandria*”; Birger A. Pearson’un, “*Gnosticism,*

Judaism, and Egyptian Christianity” ve “*The Roots of Egyptian Christianity*”; Bertrand Russell’in, “*The History of Western Philosophy*”; Sideli Philip’in, “*The Fragments of Philip of Side*”; Christopher Stead’in, “*Philosophy in Christian Antiquity, Doctrine and Philosophy in Early Christianity*”; Paul Tillich’in, “*A History of Christian Thought from Its Judaic and Hellenistic Origins to Existentialism*”; Joseph Wilson Trigg’in, “*Origen*”; Van Den Hoek’in “*The ‘Catechetical’ School of Early Christian Alexandria and Its Philonic Heritage*”; A. Von Harnack’in, “*The Mission and Expansion of Christianity in the First Three Centuries*”; Walter Bauer’in, “*Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*”; John Bampton’in, “*The Christina Platonists of Alexandria*”; Eusebius’un (Furkan Akder’in çevirisi), “*Kilise Tarihi*”; Henry Chadwick’in, “*The Church in Ancient Society*”; Dursun Ali Aykıt’ın, “*Hıristiyanlığın Öncüsü Olarak İskenderiye Philo*” isimli eserleri yararlanılan kaynaklardan bazılarıdır.